

Kerstin Jacobsson

*Berättelser om M
och den svenska hemmafrun*

ISBN: 978-91-986913-4-4

**© Kerstin Jacobsson
Göteborg 2022**

Tryckt av Exakta, Malmö

**Utgiven av Ultima Esperanza Books, Stockholm 2022
www.ultimaesperanzabooks.se**

Men Er ensamhet kommer också
mitt i mycket främmande förhållanden
att vara ett fäste och ett hem för Er,
och ur den kommer Ni att finna alla Era vägar.

Rainer Maria Rilke Brev till en ung poet

De kunde aldrig bestämma sig, hon gick under olika namn under sina första levnadsår – Margareta, Maria, Magdalena. Modern var en osjälvständig människa, släktingarna domnanta och fadern ville inte alls befatta sig med namnfrågan. Till slut började modern, ansatt av vankelmod som hon var, att rätt och slätt kalla det lilla fickebarnet för M.

Gul lemonad

– MATEN ÄR KLAR, ropar mor mitt i klipdockeleken.

Far har kommit från kontoret, nu står han i farstun och tar av sig hatten, rocken hänger redan på galgen, och så av med bottinerna.

– Goddag, säger far till mor och kliver in i köket.

– Varsågoda, säger mor till M och far.

M skalar potatis och nynnar den senaste schlagern som hon hört på radion nyss. M är glad. Hon ska få torsk med äggsås.

– Tyst vid matbordet, säger mor och räcker henne torsken.

Efter maten står M på en pall och diskar. Hela diskhon är fylld av bubblor. Hon doppar ner armen till armbågen i skummet så att det fäster som en päls på henne. Sen fyller hon den bruna mjölkflaskan till hälften med skumvatten och skakar om. Det blir som små rum inne i flaskan.

Far har tagit en tupplur efter maten. Nu står han ute i farstun igen, tar på sig bottinerna, rocken och hatten.

– Ajö, säger han och går tillbaks till sitt kontor.

– Goddag fru M, vad får det lov att vara?

M har fått följa med mor till affären. Där luktar det kaffe.

– Ett hekto av det tack och ett halvt kilo av det, läser mor från en lapp där hon skrivit ner vad hon ska handla innan de gick hemifrån.

Det kommer släktingar på besök, därför är listan extra lång.

Nu maler kaffemaskinen, handlarn skakar på den fyllda påsen innan han tar loss den och viker ihop öppningen.

På hemvägen får M bära mjölkflaskorna. Det är tungt, sex stycken flaskor, och hon går inte många steg innan hon måste byta hand.

M tänker på alla släktingarna som ska komma. På mormor, mostrarna¹ och på kusinerna. Och på morbror Malte som kan trolla om han är på det humöret.

De är ute i god tid. Där står de på stationen och väntar och klockan är bara elva. M har en skär kappa, rutiga finbyxor och en ljusblå basker på sig. Hon kan höra på plinget när bommarna fälls. Då tittar de åt öster, där järnvägsrälsen gör ett hål in i skogen och snart dyker den brandgula rälsbussen upp i hålet.

Föräldrarna tar i hand och hälsar. På mormor, mostrarna och på morbröderna, och kusinerna niger och bockar. M står en bit ifrån dem på perrongen och glöms bort. Det har hon ingenting emot. Hon är faktiskt väldigt blyg.

M springer med karotter mellan finrummet och köket där mor står och håller upp. I finrummet sitter mostrarna och pratar på stolar som står uppställda längs med väggen. Herrarna

¹ De gifta mostrarna som förekommer i berättelsen är, liksom modern och syföreningstanterna (som snart kommer att dyka upp), alla hemmafruar.

”Att vara hemmafru var det normala för en gift kvinna på 1940- och 50-talet, särskilt om hon hade barn. Hemmafruepoken inleddes på 1930-talet och nådde sin kulmen på 1950-talet. 1940 fanns det, enligt folkräkningarna, ca 1 200 000 husmödrar/hemmafruar, 1950 fanns 1 379 000 och 1960 var de 1 197 000.”

röker inne i vardagsrummet och kusinerna hör hon stoja på övervåningen. Så var det dukat och klart².

– Varsågod, säger mor först till herrarna och sen till mostrarna. De har suttit hungriga länge, nu reser de genast på sig.

M skickas upp för att hämta kusinerna. Där är de i farten med hennes klippdockor, hon låtsas som ingenting när de rasar förbi henne nerför trappan. M lägger omsorgsfullt tillbaks alla klippdockorna i skokartongen och gömmer den längst in i garderoben.

– Mor har vi glömt att väcka, säger morbror Malte och M tänker att han nog trollar fram mormor snart på den tomma stolen, men då står hon i dörröppningen ilsk som ett bi och har förlagt sina löständer.

M fnissar inombords och tittar ner i linneduken.

– Det ska allt smaka gott, säger morbror Malte och är först ut med att förse sig.

Karotterna skickas runt, besticken skrapar mot porslinet, mostrarna pratar och tuggar och sväljer. M dricker gul lemonad.

Den första onsdagskvällen i varje månad är syföreningstanternas. Då är far kvar på kontoret. Mor har bakat många sorters kakor och dukat fram den fina kaffeservisen på bordet i finrummet. Syföreningstanterna har handarbeten med sig som kan vara virkade prydnadsdukar eller lakansspetsar, broderier eller någon stickning. De håller på en god stund med sina

² "Frågan om hemarbete var en del av folkhemsbygget och på femtiotalet var hemmafruideologin fortfarande som starkast i Sverige. Tanken om folkhemmet innebar ju en utjämning av klasskillnader i samhället och rättvisa mellan hemmets invånare. Den hjälp och det stöd som samhället kom att erbjuda i form av bostadssubventioner, barnbidrag och dylikt ställde krav på kvinnorna att förvalta de reformer som genomfördes."

handarbeten innan det blir dags för kaffet och kakorna. M sitter i hallen gömd bakom kapporna och lyssnar. Hon vet att mor inte tycker om att handarbeta och inte tycker hon om syföreningstanterna heller.

– Den där, *sch*, märkvärdiga fru Hansson, *töb*, skryter jämt och fru Johansson, *hmf*, den hon bara håller med, *pöh*, hasplar mor ur sig när hon dukar av efter tanterna.

M ser hur hon snörper med munnen och tyst väser ut de lösryckta meningarna mellan tänderna, som om de inte alls borde sipprat ut.

– Fru hit och fru dit, härmar M och snörper.

Svartvitt fotografi I

M SITTER TILL VÄNSTER på luftmadrassen med den lilla tjocka kusinen i knät. M har på sig en ärmlös blommig klänning och på huvudet en blekblommig tygmössa med rynkad kant. Ljusa hårtestar spretar fram under mössan. Babyn är klädd i något vitt med långa ärmor. Babyns mössa har åkt lite på sned. M håller kusinen en bit ifrån sig, med utsträckta smala armar. Benen syns inte, de gömmer sig under klänningen, bara en fot tittar fram. M ler osäkert mot kameran. Ansiktet är smalt och läpparna tunna.

Den stora kusinen sitter långt borta till höger på luftmadrassen och blänger med svarta ögon på M och på babyn. Kusinen har sidobena och mörkare hår som är klippt i en rak kant nedanför örat. Kusinens klänning har korta puffärmar, den är också blommig, armar och ben är solbrända. Bakom M skymtar pojkkusinens snaggade huvud och halva kropp och en bit av styret och framhjulet på cykeln. Han kisar mot kameran.

Runt luftmadrassen är det grus. I förgrunden delar mattstängen av fotografiet och luftmadrassen på mitten.

Kaninerna

M FÅR FÖLJA MED far till kontoret. Där sitter farbröder vid sina skrivbord och räknar och tanter skriver på maskin. Far har en egen plats och genast tar han itu med att skriva in siffror och bokstäver i en stor bok från små buntar med kvitton hopsatta med gem. M sitter bredvid far på en stol och låtsas skriva hon med fast hon ännu inte lärt sig bokstäverna. Hon rynkar pannan och ser allvarlig ut när hon skriver. M flyttar taggarna på räknemaskinen och vevar några varv med handtaget.

– Sjuåttiotre, säger hon tyst för sig själv och skriver upp siffrorna, sen flyttar hon taggarna och vevar på nytt.

Alla är mycket upptagna på fars kontor. Det enda som hörs är knackandet från skrivmaskiner, raspet av pennor och *zip, zip, zip* från räknemaskinerna.

På söndagar före högmässan måste M räfsa. Först den breda kanten av grus utanför staketet, sedan grusgången fram till huset. Det skall vara rakt har far sagt. M tar god tid på sig och räfsar roliga mönster i gruset innan hon räfsar det rakt igen. När hon är färdig vågar hon inte gå på grusgången så hon håller sig på gräsmattan resten av dagen. Där sitter hon på en filt med sina klippdockor och pratar med olika röster tills mor ropar att maten är klar.

– Vad ska grannarna säga, säger mor, högt för sig själv.

M kan inte förstå varför hon är så upprörd. De är ju bara glada, farbröderna som far har tagit med sig från kontoret. Nu sitter de ute i bersån och skrattar och spelar kort. Far har skickat in M efter mera pilsner och smörgåsar. M hjälper mor att bre leverpastej och lägga på gurka.

M har gömt sig i häcken. Därinne är ett rum som ingen vet om, ingången kan man bara ana. M däremot kan se ut genom lövverket på flera ställen. Inne i häcken förvarar hon en plåtlåda och i den lägger hon alla fynd som hon hittar, till exempel en sten med ett avtryck av ett urdjur, en snusdosa, en bit flinta, fyra fågelfjädrar, en dolk med rött skaft och ett kranium från en död kanin.

M måste åla på marken för att komma in och ut men väl därinne är det gott om plats. Det är grönt och prassligt och hon får vara ifred.

Golven ska fernissas och alla möblerna flyttas från rum till rum, inget är sig likt.

De håller på till långt fram på nätterna, bär och skurar och allra sist stryker far fernissa på de rena golven. Det luktar gott och M blir alldeles vimmelkantig. I källaren ligger trasmat-torna i blöt.

Det tar flera dagar innan alla sakerna är tillbaka på sina platser igen.

– Nej! säger far och slår igen dörren i ansiktet på mor

Det hänger döda kaniner i en lång rad på mattstängen hos grannen. De är alldeles stelfrusna och det låter ihåligt när M slår på dem med en käpp. När grannfrun kommer ut ber hon att få köpa två kaniner. Grannfrun skär loss kaninerna och räcker dem till M.

Hon måste hålla dem i bakbenen, en i varje hand, när hon traskar hemåt över vägen. Sen ligger kaninerna på köksbänken och stirrar på henne. M stirrar tillbaka.

– Nu ska vi se, säger mor och börjar flå kaninerna.

De smala köttkropparna lägger hon i en skål med mjölk. De ska bli söndagsmiddag. M bär in skålen i skafferiet.

Kaninen är söt och knaprig på ytan.

– Aj!

Nu fick hon hagel i munnen igen.

De ska ha främmande. Far har sagt till om middag klockan fem. Det ska visst komma en herr Meijer från kontoret och hans fru.

– Det blir kanske en till, säger far. Med fru. En affärsbekant till Meijer.

Mor suckar. Nu vet hon inte hur många gäster hon ska duka till och inte hur mycket mat hon ska laga³.

– Det kommer aldrig att räcka, säger mor.

– Och så vill vi ha sill, säger far.

Mor hon rodnar och vill inte ha någon snaps. Far håller upp i glaset ändå och säger skål till de främmande. M stirrar på fru Meijers pärlhalsband. Den andra damen ler med sina vita tänder och smuttar på snapsen. Läppstiftet fastnar på glaset.

– Mera stek? Lite gelé kanske. M, räck fru Mörk potatisen!

Far trugar.

– Ta in en flaska till, säger han till mor som rest sig och är på väg ut i köket med den tomma såsskålen.

³”I de flesta fall berodde det på ’hemmets finansminister’, husmodern, om ett gott och lyckligt hem kunde skapas.”

– Tuta och kör ut till Skanör! ropar herr Meijer efter mor.
Far och herr Mörk skrattar. Damerna ler

Grisen skriker på gården.

M ser genom fönstret hur de håller kokande vatten på kroppen. Nu tvättar de grisen, tänker M.

Snart kommer mor in med spannen full av blod. M får vispa det varma blodet.

Alla stekta kotletterna och köttbullarna och revbensspjällen lägger mor i glasburkar och konserverar i den stora grytan.

– *Svinabergamanna han vakta sina svinabergamanna han vakta sina*, sjunger M medan far vevar köttkvarnen.

Far och mor stoppar korv.

I träkaret i matkällaren gömmer sig fläsket i salt, vitt som snö. De rökta korvarna hänger på en lång stång i taket

M ser dem på långt håll, Jehovas vittnena, hur de går ut och in i trädgårdarna. Nu är de inne hos grannen och knackar på.

– Sätt dig ner på golvet och var alldeles tyst, kommenderar mor och M gör som hon säger.

Mor låser dörren och stänger av radion. Sen sätter hon sig själv på golvet och väntar. Snart hör de stegen på grusgången.

Det tar lång tid innan Jehovas vittnena går därifrån. De får sitta på golvet i en hel evighet innan mor till slut vågar resa på sig och försiktigt kika ut bakom gardinen.

Mor rullar ihop mattan i finrummet och bär ut den för att piska den på mattstängen. Den är stor och tung. Det ryker av damm när mor står och slår och slår på den med mattpiskan. Hon borstar av dammet med en borste. Sen är det vardagsrumsmattans tur.

M får kamma mattfransarna när mattorna är tillbaka på golvet. Det har mor läst i en veckotidning att man ska göra⁴.

M är inlåst på obestämd tid. Fars askkopp, i grönt porslin med en schäferhund på kanten, bara gled henne ur händerna. Kvällsmaten kan hon glömma.

⁴”Under trettio- och fyrtiotalen pågick en omfattande ideologisk debatt angående hemarbetets status och värde. Det arbetsmarknads-
mässiga läget i landet var problematiskt och den allmänna meningen
som man kan läsa sig till i riksdagsdebatterna var, att kvinnorna borde
lämna sin plats på arbetsmarknaden till männens förfogande, eller helst
aldrig söka sig dit. Den offentliga diskussionen föreslog två huvudsak-
liga tillvägagångssätt för att skapa konsensus i frågan, nämligen dels
att genom rationalisering underlätta det tunga hushållsarbetet så att
kvinnorna inte skulle fly från det. Dels gällde det att åstadkomma en
statushöjning av hemarbetet genom utbildning.”

Gud som haver

M LIGGER I SIN SÄNG och vill inte sova. En bil passerar ute på vägen. Hon följer ljuskäglan genom rummet. Den dyker först upp ovanför hennes säng, viker sen runt hörnet och fortsätter längs med snedtaget mot fönstret, sen blir det mörkt igen.

Ett svagt ljud av röster hörs från nedervåningen.

Det är nog bara radion som är på, tänker M och försvinner in i sömnen. Hon vaknar igen av att radion stängs av. Snart hör hon fars steg i trappan. M vet exakt var han befinner sig när hon lyssnar på stegen. Det femte trappsteget knarrar, ja, nu är han där, sen dröjer det sju steg tills det knarrar igen. Då är han nästan ända uppe.

Så står han vid fönstret. Hon hör hur han klär han av sig i mörkret. En bil därute lyser en kort stund upp rummet. Hon följer ljuset, skymtar honom vid fönstret. Han tar på sig pyjamasen. Det blir mörkt igen. Fjädrarna gnäller när han kliver i sängen.

De dröjer, mors steg i trappan. M ligger och lyssnar och stirrar ut i mörkret. Hon ligger alldeles stilla för att far inte ska märka att hon är vaken.

M hittar på att be till Gud.

Gud som haver barnen kär se till mig som liten är vart jag mig i världen vänder står min lycka i Guds händer lyckan kommer lyckan går den Gud älskar lyckan får, rabblar hon inuti sitt huvud.

Sen tänker hon att nej, hon älskar inte Gud.

Mors steg i trappan.

Hon går så tyst att M närapå inte kan höra knarrandet från trappstegen.

Det knakar i sängen och fjädrarna gnäller, några andra ljud är där inte. M försöker stänga ute ljuden. Hon stoppar fingrarna i öronen och kryper under täcket men vad hjälper det.

Far snarkar högt och håller henne vaken, henne och mor. Till slut puttar mor till honom, då upphör det, om än bara för en kort stund, sen är han igång igen med sitt oväsen.

Rekord

FAMILJEN M SKA UT och åka tåg. Far har semester. De ska hälsa på släktingar.

Far bär den stora resväskan. Han går en bit framför mor, bredvid henne går M i sommarklänning, kofta och med en ljusblå rosett i håret.

Far tar av sig hatten och hälsar på bekanta inne i väntsalen. Mor och M har satt sig att vänta på en bänk medan far går fram till luckan och köper biljetter. M tittar noga på tågresenärerna, på deras hattar och kappor och på damernas raka strumpsömmar.

M åker baklänges och försöker gissa när det ska komma ett hus. Far läser tidning. Mor böjer sig fram och rättar till M:s rosett. Bredvid mor sitter det en gammal dam i svart dräkt. Hon har en fjäder i sin svarta hatt och en brosch med pärlor på dräktjackan.

– Vad heter flickan? frågar hon mor.

– M, svarar mor och rodnar.

Bredvid M sitter en vacker dam med schalett, blommig klänning med stärkt kjol och högklackade vita skor. M tjuvkikar på bilderna i damens veckotidning. Mannen vid hennes sida har en blå uniform med guldknappar.

Han är nog flygare, gissar M.

– Nästa uppehåll X-köping, ropar konduktören ute i korridoren.

Far har biljetterna klara i handen.

– Det blir byte i Y-stad, säger konduktören och klipper biljetterna.

På perrongen i X-köping står det fullt med passagerare och väntar.

– Vill frun ta flickan i knät så får andra plats att sitta, säger den gamla damen till mor.

M vill inte sitta i knät.

– Jag är kissenödig, viskar hon i mors öra.

– Du får vänta tills vi lämnat stationen, viskar mor tillbaks till henne⁵.

Dörrarna stängs. Stinsen i X-köping vinkar av tåget.

Genom hålet i toalettstolen ser M hur marken flimrar förbi. Hon fryser om stjärten och får bara fram några droppar.

– Skynda dig, säger mor. Vi är snart framme.

När de kommer tillbaka sitter det passagerare på alla platserna. M och mor blir stående i korridoren.

Far lyfter ner schalettdamens väska. Resenärerna tränger sig förbi M och mor där de står och väntar på far utanför kupédörren.

– Gå i förväg. Ni står ju i vägen, hutar far åt dem.

M blir glad. Hon ska få åka rälsbuss. Den brummar nästan som en riktig buss när motorn sätter igång. Nu har hon fönsterplats och får åka framlänges. Ängar med kor, hästar och stengårdsgårdar flimrar förbi.

– Titta, ett slott, säger hon men mor bryr sig inte om henne utan stirrar bara rakt framför sig.

⁵”Den kvinnliga särarten – öm, villig och trogen’ – skulle motverka upplösningstendenserna i samhället. Att den kvinnliga särarten gjorde kvinnan överlägsen mannen i fråga om moral, känslor, tålmodighet etc, var grundtanken i den ideologi som lade ansvaret för barn och hushåll exklusivt på kvinnorna.”

På perrongen står släktingarna och vinkar. Far och mor tar i hand. M niger.

”Rekord” står det med stora neonbokstäver ovanför ingången till herrekiperingsaffären. De följer efter släktingarna genom affären. Längst in finns en trappa som leder upp till våningen där de bor. M tittar på alla kostymerna, randiga och enfärgade, och på expediten som tar fram skjortor åt en kund från hyl-lorna bakom disken. M tänker att det är hon som står bakom disken⁶.

– Vad får det lova att vara? En brun livrem? Ja, tack. Då har vi de här i äkta krokodilskinn.

Där står hon och säljer livremmar när mor kommer efter henne.

– Var blir du av, du rör väl ingenting, viskar mor ängsligt.

När de hänger av sig ytterkläderna i hallen kommer det fram en vattenkammad pojke, lång och smal.

– Goddag – Matti, rabblar pojken, tar far och mor i hand och bugar.

M tittar nyfiket på Matti. Det är herrns och fruns krigsbarn.

M skulle vilja fråga honom vad ett krigsbarn är för något men hon törs inte. Matti försvinner in i våningen. Sen syns han inte mer.

Herrns och fruns våning är den största våning M någonsin har sett. Från hallen går en lång korridor med rum på båda sidor. Några dörrar är öppna, hon kikar försiktigt in på skrivbord och skåp. Andra dörrar förblir stängda. Rakt fram ligger salongen. Där går de in och sätter sig.

⁶”Vi måste utbilda en modern allmänt erkänd hemkvinnotyp, en husmor i tiden, men vi behöva också en utom hemmet yrkesarbetande kvinna.”.

– M har då sannerligen växt sen sist. Ska hon inte börja skolan snart? frågar frun mor.

– Jo, till hösten – tack så mycket, svarar mor och tar av chokladen som frun håller fram.

Herrn pratar med far om hur mycket saker kostar nuförtiden. Expediter och kylskåp och sommarstugor. Far håller med. Sen dricker de ur varsitt glas med isbitar som klirrar och far runt.

– Ja, då var det varsågoda!

Hembiträdets har slagit upp dörrarna till matsalen.

De vuxna spelar kort. M bläddrar i en veckotidning som hon hittat. Hon vågar inte fråga efter Matti. Han är kanske inlåst på vatten och bröd bakom en av de stängda dörrarna.

– Men lilla fru M, nu är det väl läggdags för flickan, säger frun till mor.

Mor rodnar. Hon avbryter kortspelet och tar med M till deras rum. Där är redan bäddat. M tar fram nattlinnet ur resväskan. I nattlinnet tassar hon efter mor ut i korridoren och bort till ett enormt badrum. Badkaret har lejonfötter. Hon borstar sina tänder och kissar.

Mor stänger dörren. M kan inte sova. Hon måste leta reda på Matti.

Försiktigt öppnar hon dörren och kikar ut. Det är tomt i korridoren. Dörren in till salongen är öppen. Hon hör hur de pratar. Tyst smyger hon på sina bara fötter till den närmaste dörren, öppnar kvickt och slinker in. Där står en gunghäst och i ett hörn en liten barnsäng med nallebjörnar i. Men Matti är ju mycket större, tänker M.

Nästa rum är herrns och fruns sovrum. Fruns toalettbord är fullt av spännande saker, smyckeskrin och en puderdosa

och små flaskor och ett läppstift. M kan inte låta bli att måla läpparna.

Dörren mittemot är låst. M lägger huvudet mot dörrspringan och lyssnar.

– Matti, viskar hon genom springan.

Hon tycker att hon hör steg därinne men sedan är det alldeles tyst.

Dunkeli-dunk, slår hjärtat.

Bredvid det låsta rummet ligger herrns kontor. Där är det öppet. Bakom skrivbordet ser hon en dörr, den kanske går till det låsta rummet.

Dunkeli-dunkeli-dunkeli-dunk!

M tar ett djupt andetag, sen tassar hon försiktigt med små barfotasteg mot dörren för att rädda Matti.

– Vad gör du här unge?!

Herrn står plötsligt i rummet. Nu får jag säkert stryk, tänker M.

Bollar av sammet

EN VÅRDAG kommer cykelmilitärerna förbi ute på grusvägen. M har väntat länge, ända sedan i höstas, då de sist cyklade förbi. Militärerna cyklar i en lång rad som det inte går att se slutet på. Med rep är cyklarna fastbundna vid varandra så att ingen kan smita. Cykelmilitärerna ser glada ut och vinkar till M där hon gömmer sig nere i diket, men hon vågar inte vinka tillbaka.

– Det blir inga pengar till några extrautgifter, säger far bestämt och lämnar köket.

Och hushållskassan räcker inte till nya gardiner, det begriper både M och mor.

– Därmed basta! ropar M, vänder på klacken och springer kvickt ut genom farstun.

M sitter vid vägkanten bredvid far och skriver upp bilnummer i sitt block. Det är söndag och far är ledig. Han har ett eget block. Det kommer nästan inga bilar, sen kommer det en med N.

– Det är Halland, säger far och antecknar numret.

Sen vill han sova. Han lägger sig ner i gräset med tidningen över huvudet. Snart hörs det snarkningar bakom tidningen.

M vet att nu får hon inte störa far så hon smyger därifrån. Hon har bara fått ihop tolv bilnummer på hela dagen.

– Jag vill inte ha hennes matrester, säger far med en helt annan röst när M skickas ut för att hämta hem honom till kvällsmaten.

Inuti den stora stacken med halmbalar hittar M ett hålrum. Hon har gjort en stege av halmbalarna så att hon lätt kan klättra upp på toppen av stacken. Därifrån ser hon sig vida omkring innan hon öppnar ingången och tar ett skutt rakt ner i det djupa hålet. M landar mjukt på den stickiga halmen nere i halmstackens botten.

– Allihopa kom! ropar hon ut sin längtan genom hålet mot himlen.

De har fått kylskåp. Längst upp i kylskåpet finns ett frysfack. Nu håller mor på att lära sig frysa in enligt alla konstens regler⁷.

– *Allt som skall djupfrysas skall vara nyskördat, nyslaktat, nyfångat, nylagat eller nybakat*, läser mor högt ur frysboken.

På bordet ligger cellofan och vaxkartonger och fryspåsar i olika storlekar. M hjälper mor att suga ut luften ur fryspåsarna och klistra etiketter på alla paketen.

Det luktar av nya bollar, en blå, en gul, en rosa, och ytan är mjuk som sammet. M kastar mot väggen först en, sen två, sen också den tredje, nu är de alla i luften, studsar mot väggen, tillbaka till händerna. Fortare och fortare går det men hon tappar dem inte. Inte en enda gång tappar hon dem.

⁷”Anskaffning av frysutrustning är det viktigaste momentet vid djupfrysning till husbehov. En felinvestering kan mer eller mindre förstöra glädjen och nyttan med hemfrysning för år framåt. Detaljerade anvisningar ifråga om val av utrustning, storlek, utrymmesbehov, placering, strömförbrukning, skötsel m.m. får man i broschyrer som kan rekvideras från Djupfrysningsbyrån.”

M bestämmer sig för att virka ett bollnät. Mor får visa henne hur man gör.

– Vill herrskapet slå sig ner så kommer direktör Lundgren alldeles strax.

De är på Sparbanken för att låna pengar på huset. M sitter i en fåtölj utanför direktörens rum och väntar. När de ska gå får hon en röd spargris av direktör Lundgren. Far är tyst. Han har inte fått några pengar. Allvarliga går de ut från banken, ut i solskenet.

– Nu är det slut på sötebrödsdagarna, säger M till den tjocka grisen.

Det vädras för det är vår.⁸ Innanfönsterna tas bort och kläderna åker ut ur garderoberna. Nu hänger de där i vinden och solen ute på mattstängen och ska vädras och borstas ordentligt innan de åker in i malpåsar. Hela huset skuras. M och mor har hucklen om håret.

En vespa svänger in på uppfarten till grannarnas hus. M har aldrig sett en riktig vespa förut, bara i almanackan som hänger över fars skrivbord. Hon står bakom vinbärsbuskarna och stirrar på pojken som kliver av och ställer vespan rakt framför trappan. Sen tar han trappan i tre kliv.

– *Ve-z-z-pa, ve-z-z-pa*, läspar M, så det kittlar på tungan.
– Pojkarna är inneboende, förklarar grannfrun för mor över staketet.

Det tar flera dagar innan M får se den andre inneboenden. Han står i det öppna fönstret på övervåningen och visslar

⁸”Man ’malade in’ alla ytterkläder på våren och vädrade ut kamferdoften på hösten. Man vädrade och borstade hela garderoben i samband med höst- och vårrengöring.”

”Sol och vår” medan han knyter slipsen. När han får syn på henne visslar han till. Med bultande hjärta springer M och gömmer sig i häcken.

Ingen vet vad pojkarna gör om dagarna, tills en dag en annan grannfru säger folk- och bostadsräknare med viktig min.

– Folk- och boskapsräknare, härmar M.

M har lagt sina klippdockor i en lång rad på golvet. De har fina kläder på sig för nu ska de räknas.

– Far, mor, pojke, pojke, flicka, hembiträdet, direktörn, herrn och den fina damen, räknar M och gör streck i sitt block för varje klippdocka.

Tillhopa blir det sjutton folk.

M och mor drar lakan. De skrynklar ihop lakanen i var sin ände och drar fram och tillbaka. Sen skakar de och skakar och viker, flera gånger ska lakanen vikas på längden, innan de drar igen, M kan knappt hålla emot.⁹ När mor kommer emot henne med det vikta lakanet måste M hålla armarna högre och högre upp i luften för att inte lakanet ska nudda marken. Lakanen bär de upp på vinden för att mangla medan de ännu är fuktiga.

– Kom här och hjälp till att vecka örngottsbanden, säger mor till M och räcker henne en kniv.

Knack, knack, knack, låter det på dörren.

– Kom in, ropar far.

– M sitter vid köksbordet och syr korsstyggn och undrar så vem det kan vara.

⁹”Ett medel för att få kvinnan att vara kvar i hemmet var att uppvärdera hemarbetet genom att försöka höja dess status och vetenskapliggöra det.”

- Gokväll, muttrar farbrorn och blir stående i farstun.
- Var vill herrn ha sin koks?
- Jaså, koksen, den kan Mattsson hälla genom källarfönstret.

Ett ögonblick så går jag ner och öppnar för Mattson, säger far.

M smyger efter far nerför källartrappan och fram till pannrumsdörren. Snart kommer koksen farande i en ränna genom fönstret. Det blir till slut ett helt berg av koks nere på källargolvet.

Mattsson har fått komma in i köket fast han är smutsig och svart i hela ansiktet. Far tar upp plånboken och ger honom pengar.

- Nu ska Mattsson ha en snaps, säger far.
- Marsch i säng, säger mor till M.

Citroën

M HÅLLER PÅ ATT RÄFSA när en svart bil kör in på den nykratade grusgången. Bilen tutar och far kommer springande. På trappan står mor och ser ängslig ut. M stirrar på den glänsande svarta bilen och på mannen i hatt som öppnar bildörren och ler med sina vita tänder.

– Goddag, hälsar morbror Malte, här ser ni en som är ute och söndagsåker.

Morbrorn kliver ur och hälsar på far och sen får far sätta sig bakom ratten. Snart skockas alla grannarna kring morbrorns bil för att få sig en titt.

– Det är en Citroën, säger grannen mittemot.

Morbrorn öppnar en lucka i bilen och börjar prata om hästkrafter. M vågar sig närmare men hon ser inga hästar.

– Stå inte där och glo, sätt på lite kaffe vet ja, ropar morbror Malte när han får syn på mor uppe på trappan.

En utflykt! jublar det i M så att hon sätter hallonsaften i halsen.

Morbror Malte ska ta med hela familjen på utflykt med citronbilen. Han har hittat på att de ska åka till ett ljud- och ljusspel.

M kan inte begripa vad ljud- och ljusspel är för något. Mor, i full färd med att bre smörgåsar till utflykten, vet inte heller.

Hon nästan försvinner i baksätet och det varma lädret